אישים באגרות הראי"ה

# הרב משה זאב רם

מראשי הקהילה היהודית בסנט גאלן שבשווייץ, שבה ישב הרב קוק בימי מלחמת העולם הראשונה · תרל"ב–תשי"ז (1872–1956)

9 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

## בקצרה

הרב משה זאב רם היה מראשי הקהילה היהודית בסנט גאלן (ראו בפרשת בשווייץ בימי מלחמת העולם (תרע"ה-תרע"ו)) שבשווייץ. הרב קוק ישב בסנט גאלן בשנים תרע"ה-תרע"ו (1915-1916), בימי מלחמת העולם הראשונה, ובאגרות הרב רם מופיע כאחד מאנשי הקהילה שהרב קוק התכתב עמם בענייני ציבור ותורה.

## הרב קוק על הרב רם

הרב קוק התכתב עם הרב רם בשנים שבהן ישב בסנט גאלן, בימי מלחמת העולם הראשונה. באגרות הרב קוק מספר לו גם על ענייניו שלו: על הדירה החדשה בסנט גאלן (כרך ג', אגרת תשמה), ועל הבירורים שהוא עושה לפני שיקבל את הרבנות בלונדון, כדי לדעת שאין שם מחלוקת (כרך ג', אגרת תשנד).

חלק נכבד מההתכתבות בין השניים עסק בפרשת פיטורי השוחט בקהילה בשווייץ, שהיה גיסו של הרב רם. הרב קוק התייצב לימין השוחט והרב רם, הדגיש שסילוקו ללא דין תורה בטל ומבוטל (כרך ב', אגרת תשח), (כרך ב', אגרת תשיא), וחיזק את רוחו של הרב רם באמרו: "כי לא זרע בשר היא חסנם ומעוזם של ישראל, כ"א רוח ד' ע"פ תורת אמת" (כרך ב', אגרת תשיג). הרב קוק חיבר תשובה הלכתית מפורטת לטיהור כשרות האווזים (כרך ב', אגרת תשטז), והנחה את הרב רם לפעול להסדר כספי הגון (כרך ב', אגרת תשכא) ולעשות שלום עם הקהילה (כרך ג', אגרת תשנז).

באגרות לרב רם הרב קוק משתף אותו גם בדאגתו לארץ ישראל בימי המלחמה. הרב קוק כותב על צערו על מכתב המגורשים מירושלים לאלכסנדריה: "מבני ירושלים והם באלכסנדריא מציירים את מצב ארה"ק" (כרך ב', אגרת תשיז), ובמכתב אחר מספר על הכספים שנשלחו לבית החולים בירושלים (כרך ג', אגרת תשנד).

## האגרות

**כרך ב', אגרת תשח:** על פרשת השוחט בשווייץ: סילוקו ללא דין תורה אינו תקף, ובירור הלכתי על כשרות האווזים.

*"ומאד צר לי על הקטיגוריא אשר נתעוררה על כ' גיסו הרב מוהר"צ נ"י"*

**כרך ב', אגרת תשיא:** בעקבות פגישתו עם הרב ד"ר לבנשטיין: מדגיש שאין לפטור את הקהילה מדין תורה בעניין השוחט.

*"לא מצאתי שום יסוד שיפטור את העדה הקדושה מלעמוד לדין תורה עם כ' גיסו"*

**כרך ב', אגרת תשיג:** מנחם ומעודד אותו בריבו עם הקהילה, ומדגיש שחוסנם של ישראל הוא רוח ה' ותורת אמת.

*"כי לא זרע בשר היא חסנם ומעוזם של ישראל, כ"א רוח ד' ע"פ תורת אמת"*

**כרך ב', אגרת תשטז:** ממליץ להגיע להסדר פיצויים והודעה פומבית שמנקה את השוחט, ומצרף תשובה הלכתית על אווזים מרוטים.

*"צרפתי בזה את תשובתי בקצרה ע"ד החששות שגבבו על כ' גיסו נ"י"*

**כרך ב', אגרת תשיז:** מייעץ בעניין המאבק הקהילתי, ומביע כאב עמוק על מכתב הפליטים המגורשים מארץ ישראל לאלכסנדריה.

*"מבני ירושלים והם באלכסנדריא מציירים את מצב ארה"ק"*

**כרך ב', אגרת תשכא:** ממליץ לפעול לפשרה כספית הגונה על פיצויי השוחט, ומצר על מגבלות כוחו כרב גולה בארץ נוכרייה.

*"יקרתו בצירוף המכתב של גיסי הראמ"ר נ"י הגיעני ויישר כחו"*

**כרך ג', אגרת תשמה:** מדריך אותו בניסוח מכתב מנומס לרב הופמן, ומספר על מעבר הדירה בסנט גאלן.

*"המכתב להרב הופמן נ"י בכללו הוא טוב, אבל סגנונו צריך תיקון, וביחוד קיצור"*

**כרך ג', אגרת תשנד:** מברך על הסמכת בנו לרופא, מעדכן על בדיקת מצב השלום בלונדון, ועל כספים שנשלחו לבית חולים בירושלים.

*"ע"ד לונדון, נתעכבו קצת הדברים מפני איזה חקירות ודרישות שעשיתי לדעת בפרטיות ע"ד מצב השלו' שם"*

**כרך ג', אגרת תשנז:** משיב בהלכות שחיטה וטריפות, ומייעץ לו בחום לקבל את הצעת השלום של הקהילה בציריך.

*"מאד שמחתי ממה שהציעו מהרעליגיאנסגעזעלשאפט הצעת שלו' לכת"ר, ועצתי עצת אוהב נאמן נאמנה היא לכת"ר ליתן גם מצדו יד לשלו'"*

## ראו גם

על ענייני כשרות ושחיטה באגרות הראי"ה. (לנושא כשרות ושחיטה)

# נוסח האגרות – עם ביאור

9 האגרות שבהן נזכר הרב רם, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשח

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ה טבת תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם (גיסו של השוחט)

סילוק השוחט בלי דין תורה 'אינו כלום', וכל שוחט שייכנס במקומו הוא 'מסיג גבול'. על האווזה הנבלה שהתערבה - זו שגגה, ואין להוציא לעז. על אווזים שהגויים מורטים את נוצותיהם - הרמ"א החמיר רק כשנפלו כולן, ולכן אין מקום לחשוד בשוחט.

### עיקרי הדברים

- הסילוק בטל.
- הסגת גבול.
- אווזים מרוטים - מותרים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעהי"ת[1], ס"ט-גאלן, כ"ה טבת העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה וכט"ס[4] לכבוד ידי"נ[5] הרב הגדול בתוי"ר[6] איש חמודות מו"ה[7] משה זאב שליט"א[8] ראם, וביתו וזרעו זרע ברך ד' וכא"ל[9] וברכה ועתרת שלו' וכט"ס.

אחדשה"ט[10] באה"ר[11].

מכתביו היקרים הגיעוני. ומאד צר לי על הקטיגוריא אשר נתעוררה על כ'[12] גיסו הרב מוהר"צ[13] [השוחט] הרב צבי גרינשטיין; ראו (כרך ב', אגרת תשז)] נ"י[14]. ובגוף הענין תמיהני מאד, וכמעט לא אאמין, על קהלה קדושה בישראל, שיעשו כדבר הזה לסלק שו"ב[15] מומחה ומוחזק, ות"ח[16] מצוין, ע"פ[17] שיקול דעת עצמם בלא בירור דברים ע"פ דין תורה. והדבר פשוט אצלי, שסילוקם אינו כלום, ואסור לשום שו"ב לעמוד במקומו ולהסיג גבולו, עד אשר יתבררו הדברים בפני ב"ד[18], וכ"ז שאין ע"ז[19] פסק ברור מב"ד[20] כל שו"ב שנכנס במקומו הרי דינו דין מסיג גבול, שכבר ביררו הפוסקים בזה באריכות משפטו. ובטוח אני בעזה"י[21] ביראת השי"ת[22] שבלב מנהיגי הקהל הקדוש עדת היראים שבמחנה קדשו, שלא יהינו לעשות דבר נורא כזה, להכשיל את הרבים ולהכנס בענין נפשות בלא בירור ב"ד. וילמדו ק"ו[23] משאול, שקפח את פרנסת הגבעונים [שמואל ב כא; יבמות עח] הארורים, אשר לא מבני"י[24] המה, כמה נדרש דמם, ויזהרו מאד ברוחם בזה ואף שיש להם כתבים מהשו"ב[25], שאם יאחר איזה זמן בעניני שחיטה מסולק הוא, מ"מ[26] הדבר צריך בירור מכמה טעמים לדון אם אין בזה משום אסמכתא, ואם לא הי'[27] אנוס וכה"ג[28]. בכל אופן חלילה לבע"ב[29] יראים לדון בדבר חמור כזה ע"ד[30] עצמם. ואקוה שישמעו לעצתי ואשרי חלקם יהי'[31] בעזה"י.

וע"ד[32] הלעז מענין האוזא הנבלה שנתערבה, פשיטא שאסור להם להחליט דבר להוציא לעז על ת"ח[33] כשר וירא"א[34] בלא בד"צ[35] וחיקור דין, שאם יראה הדבר שבשגגה בא המעשה, כמו שנראה הדבר לכאורה, פשיטא שאסור להרהר אחרי כשרות השו"ב[36].

וע"ד הרינון מענין האוזות שהגוים מורטים את נוצותיהם, חלילה לדון את השו"ב למכשיל בזה. שהרי הקולא פשוטה היא, ומעולם לא אסר הרמ"א[37] גם האיסור של "טוב להחמיר", כ"א[38] בנפלו כולן, ולא בנ"ד[39] שנשארות בכמה מקומות בגוף נוצות רבות. רק אם הם רוצים להחמיר על להבא יכולים הם לחוש לדברי המחמירים בזה. ומי ימחה בידם, אבל בתנאי שלא יוציאו לעז ושום פקפוק של מכשול על השו"ב, שעושה ע"פ הוראת רמ"א, הפשוטה בישראל ומחוורת ע"פ רבותינו הראשונים וסוגית הש"ס[40], שאין להחמיר כ"א בנפלו כולן ממש, וחלילה לפקפק על העבר. והשי"ת[41] ישים שלו' על עמו ועל יראיו. והי'[42] זה שלו' וברכה, כנה"ר[43] ונפש ידי"ע[44] דוש"ת[45] באה"ר,

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. בעהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. וכט"ס - וכל טוב סלה
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתוי"ר - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כ' - כבוד
13. מוהר"צ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. נ"י - נרו יאיר
15. שו"ב - שוחט ובודק
16. ות"ח - ותלמידי חכמים
17. ע"פ - על פי
18. ב"ד - בית דין
19. ע"ז - על זה
20. מב"ד - מבית דין
21. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
22. השי"ת - השם יתברך
23. ק"ו - קל וחומר
24. מבנ"י - מבני ישראל
25. מהשו"ב - מהשוחט ובודק
26. מ"מ - מכל מקום
27. הי' - היה
28. וכה"ג - וכהאי גוונא
29. לבע"ב - לבעל הבית
30. ע"ד - על דבר
31. יהי' - יהיה
32. וע"ד - ועל דבר
33. ת"ח - תלמידי חכמים
34. וירא"א - וירא אלקים

35. בד"צ - בית דין צדק
36. השו"ב - השוחט ובודק
37. הרמ"א - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, א (למשל: משה + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
38. כ"א - כי אם
39. בנ"ד - בנדון דידן
40. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
41. והשי"ת - והשם יתברך
42. והי' - והיה
43. כנה"ר - כנפשו הרמה
44. ידי"ע - ידידו עוז
45. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיא

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ג' שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

הרב לבנשטיין ביקר אצל הרב קוק, ולא היה בדבריו טעם לפטור את הקהילה מדין תורה. אין דנים בדייני אותה העיר במקום נגיעה, ובדבר לא שכיח כזה אין מנהג להקל. סילוק השוחט אסור בלי בית דין שאינו נוגע בדבר.

### עיקרי הדברים

- חובת דין תורה.
- פסול דייני העיר בנגיעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ס"ט-גאללין, ג' שבט העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגדול בתו"י[6] איש חמוד, ת מו"ה[7] משה זאב ראם שליט"א[8] ע"ש[9] כב"ב היקרים והנכבדים שליט"א,

יקרת כת"ר[10] הגיעה לידי. ומאד הי'[11] לי צער ממצב הבריאות של כת"ר, השי"ת[12] ישלח דברו וירפאהו נא רפואה שלמה בקרוב בתוך שאר ח"י[13]. וגם ממצב הענין של גיסו הר"צ[14] [ראו (כרך ב', אגרת תשז), (כרך ב', אגרת תשח)] נ"י[15] ג"כ[16] יש לי צער מרובה מאד משני צדדים, מעצם צערו של ת"ח[17] ועלבונו ועוד מהעברת השורה ורמיסת דגל תוה"ק[18] שיש בזה. ואני מקוה שעוד יתן השי"ת בלב בני העדה הישרים בלבותם להתבונן על דרכיהם, ויביטו את אשר דברו בלא משפט, ויתעוררו לפחות לתקן את המעוות כפי האפשרי על להבא.

כ'[19] הרב ד"ר[20] לעוועגשטיין [הרב ד"ר טוביה לוונשטיין, רב קהילת היראים בצירך] נ"י הי' פה שבוע העבר. מכל דבריו לא מצאתי שום יסוד שיפטור את העדה הקדושה מלעמוד לדין תורה עם כ' גיסו הרב נ"י. ואיני מאמין בשום אופן שעדת ד' מצויינת ביראת שמים, כקהלת היראים בציריך, תחזיק לזמן ארוך בדרך בלתי-ישרה כזאת, לעות אדם בריבו ולהכנס בספיקות של כשרות בעניני השחיטה, שמספק הסגת גבול עכ"פ[21] לא נפקא, כ"ז[22] שלא נתבררו הדברים בפני ב"ד[23] בלתי נוגע בדבר, כי ע"פ[24] דין תוה"ק אין דנין בדייני אותה העיר כל מה שיש איזה חשש של נגיעה, רק בדברים קטנים ושכיחים כבר סמכו על המנהג להכשיר בדייני אותה העיר, אבל בדבר בלתי מצוי כזה, של סלוק שו"ב[25] ת"ח מאומנתו בלא טעם מספיק, ידוע מדברי הפוסקים שעל מלתא דלא שכיחא לא שייך מנהג, ומדין תורה אסור להם לסלק את גיסו כ"א[26] ע"פ הוראת ב"ד שאינו נוגע. ורק באופן כזה יהיו נקיים מה' ומישראל. יתן השי"ת ויטהר לב כל עם ד' ללכת בדרכי הצדק והמשפט שהם הם ארחות חיים של תוה"ק דכתיב בה אמת.

והי'[27] זה שלו' וברכה ורפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף לכת"ר[28], כנה"ר[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] באה"ר[32],

## הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ע"ש - עיין שם
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. הי' - היה
12. השי"ת - השם יתברך
13. ח"י - שמונה עשרה (18)
14. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. נ"י - נרו יאיר
16. ג"כ - גם כן
17. ת"ח - תלמידי חכמים
18. תוה"ק - תורתנו הקדושה
19. כ' - כבוד
20. ד"ר - דוקטור
21. עכ"פ - על כל פנים
22. כ"ז - כל זה
23. ב"ד - בית דין
24. ע"פ - על פי
25. שו"ב - שוחט ובודק
26. כ"א - כי אם
27. והי' - והיה
28. לכת"ר - לכבוד תורתו
29. כנה"ר - כנפשו הרמה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. באה"ר - באהבה רבה

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיג

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** י"ב שבט תרע"ה **נמען:** הרב משה זאב רם

צער עמוק על מעשה הגיס. לא נמצא טעם לפטור את העדה מדין תורה. 'לא זרע בשר הוא חוסנם של ישראל, אלא רוח ה' על פי תורת אמת'.

### עיקרי הדברים

- חובת דין תורה.
- רוח ה' ולא זרוע בשר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב שבט העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] הרב הגדול בתו"י[6] מו"ה[7] משה זאב שליט"א[8] ראם וכב"ב[9] היקרים שלו' וברכת ד',

ישלח לו השי"ת[10] מהרה רפו"ש[11] בקרוב בתוך שח"י[12].

ידידי היקר,

לא אוכל לתאר לפני כת"ר[13] עומק צערי ממעשה גיסו הרב ר"צ [ראו (כרך ב', אגרת תשז), (כרך ב', אגרת תשיא)] נ"י[14], אבל מה אוכל לעשות, ד' ירחם ויבקש את הנרדף, [על פי קהלת ג, טו] לרומם קרנו. בכל הטעמים שבאר לפני הד"ר[15] לי נ"י לא מצאתי שום טעם לפטור את העדה מלעמוד לד"ת[16] עם גיסו נ"י, ואני תפילה יתן השי"ת בלב יראי ד' וחושבי שמו אשר בעדת ישורון, שיפקחו עיניהם לדעת מה הם עושים, ובלב נאמן, ביראת ד' ישנבו לקרב את אשר רחקו בזרע, וישמעו לעצת ד' ע"פ[17] התורה והמצוה וידעו כי לא זרע בשר היא חסנם ומעוזם של ישראל, כ"א[18] רוח ד' ע"פ תורת אמת. ואקוה שאור האמת יופיע, ורבים ישובו לשחר דת ודין תוה"ק[19], כראוי לזרע קודש עם ד' גוי צדיק שומר אמונים.

והנני בזה חותם בברכה, באה"ר[20], בריות גופא ונהורא מעליא ישפת ד' לכת"ר[21], וישיב את שבות גיסו הרב העלוב נ"י, והי'[22] זה שלו', בנפשו היקרה ונפש ידידו עז דוש"ת[23] באה"ר, מצפה לתשועת ד',

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

9. וכב"ב - וכל בני ביתו
10. השי"ת - השם יתברך
11. רפו"ש - רפואה שלמה
12. שח"י - שאר חולי ישראל
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. נ"י - נרו יאיר
15. הד"ר - הדוקטור
16. לד"ת - לדברי תורה
17. ע"פ - על פי
18. כ"א - כי אם
19. תוה"ק - תורתנו הקדושה
20. באה"ר - באהבה רבה
21. לכת"ר - לכבוד תורתו
22. והי' - והיה
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשטז

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ' שבט תרע"ה **נמען:** הרב משה זאב רם

אין תועלת במלחמת דברים; עדיף פיצוי של כמה אלפי פרנק והודעה פומבית שאין הרהור על השוחט. אם רבנים כמו ד"ר הופמן ודי"ר ברויאר יכתבו, הרב קוק יחזק, אבל לא יהיה הקובל. בגלל זה הרב קוק נמנע מ'חברה ש"ס' בציריך. מצורפת תשובה: אווזים מרוטים מותרים לכתחילה, ואין לאסור אם זה יגרום לשימוש באווזים מפוטמים בלעיטה. שוחט חדש הוא מסיג גבול.

### עיקרי הדברים

- פיצוי והודעה.
- אווזים מרוטים.
- 'חומרא דאתיא לידי קולא'.
- הסגת גבול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' שבט תרע"ה[2]

לכבוד ידי"נ[3] הרב הגדול בתו"י[4] נחמד ומפואר מוהר"מ[5] זאב ראם [הרב משה זאב ראם, רב בציריך] שליט"א[6] וכב"ב[7] היקרים וכא"ל[8] שלו'[9] רב וברכה וכט"ס[10],

שמחתי במכתבו היקר, שהוא לי לאות על הטבת בריאותו, יחזקהו השי"ת[11] וירפאהו רפו"ש[12], לאוי"ט[13]. וע"ד[14] גיסו נ"י, איני מוצא תועלת במלחמת דברים, רק אם יפצוהו פיצוי הגון באיזה אלפים פרנק, ויודיעו בפומבי שאין להם שום הרהור עליו. חושב אני שאין כדאי כל הענין. ודי יעזור לו למצא מקום בכבוד, וא' יבקש את נרדף. [קהלת ג, טו] אמנם אם ירצו לכתוב לרבנים, כמו לד"ר[15] האפמן ולד"ר[16] ברייער [הרב דוד צבי הופמן בברלין והרב שלמה ברויאר בפרנקפורט] אם יכתבו להם מצדם אחזק את דבריהם, בל"נ[17], אבל לא שאנכי אהי'[18] הקובל. אבל בכלל איני רואה שום תועלת מזה. גם לד"ר כהן הודעתי את תרעומתי על בני ציריך ורבני'. ומה יסכן לנו כ"ז[19]. ומתוך כך חושב אני להשתמט מבקשת חברא ש"ס[20], מפני שקשה לי ההתנהגות עם תנאי המקום כ"ז שאינם צייתים לבא לד"ת[21]. [כל זמן שאינם מוכנים לבוא לדין תורה]

והנה צרפתי בזה את תשובתי בקצרה ע"ד[22] החששות שגבבו על כ'[23] גיסו נ"י[24], ואם יראה כת"ר[25] שיש תועלת בפרסום הדברים הרשות נתונה. והשי"ת[26] יעזור להסיר מכשול להישיר את כל לב עקוב, ולפרש על עמו ועל עולמו את סוכת שלומו.

יסלח ידידי כי הנני מוכרח לקצר באמרים, מפני טרדות נפש ממכתבים שקבלתי מבני ירושלים שנתגרשו והנם במצרים, [מגורשי ארץ ישראל במלחמת העולם הראשונה, שהגיעו לאלכסנדריה] ומציירים לי את מצבם ואת מצב אחינו באה"ק[27] ד' ירחם, ואיני יודע עצה איך לצאת לעזרתם, ובכ"ז[28] אקוה בל"נ לעסוק במכתבים, אולי יחנן ד' וישמעו הדברים.

והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[29] ידי"ע[30] דוש"ת[31] מצפה לתשועת ד',

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

ע"ד שאלת כת"ר, אם יש מקום לאיסור על שו"ב[32], שהי'[33] נוהג היתר באוזות שמורטים אותם הנכרים בחייהם, [שמורטים את נוצותיהם בעודם בחיים] ומשאירים בהם קצת נוצות, דבר זה אין צריך לפנים, שמצד הדין אפילו לכתחילה ג"כ[34] מותר לאכול האוזות הנ"ל[35]. וגם רמ"א, שכתב בסי'[36] נ"ט [שולחן ערוך יורה דעה נט, בהגהת הרמ"א] וטוב להחמיר, לא חשש כ"א[37] בנטלו כל הנוצות ממש, אבל בנשארו מקצתם, אפילו לא נשאר כשיעור שיור העור בגלודה דבהמה, [בבהמה שנפשט עורה, שהיא טריפה (חולין נד)] לא החמיר כלל. ואין לנו שום ראי'[38], שיהי'[39] אפילו אחד מהפוסקים מחמיר בנשתייר מקצת מן הנוצה. ובפרט כשנמרטו ביד, דקיל טפי, די"ל[40] דר"י [שרבי יהודה (במשנה חולין נו)] לא החמיר כ"א בניטלו מחמת חולי, ולא בנמרטו. וכן משמע קצת מדשני לישנא דת"ק, דנקיט נמרטו כנפיה, ור"י נקיט נטלה. וגם לשון רמ"א מדויק כן, דשביק לשון המחבר ונקיט נפלו, דהוא יותר מורה על חולי מלי נטלו. ועכ"פ[41] בנידון דידן אין מקום להחמיר. ומ"מ[42] מי שרוצה לעשות בקהילתו סיג לתורה להחמיר בזה אין מזחיחין אותו, [אין מזיזים אותו (על פי פסחים נא)] ובתנאי שלא תהי'[43] חומרא דאתיא לידי קולא, כגון במקום שמשתמשים באוזות הפטומות בלעיטה, שברוב גבול ישראל נוהגים לאוסרן, ויש בהן חששות של נבילה מה"ת[44], ואם ע"י[45] איסור של האוזות המרוטות יתרבה השימוש בהלעוטות, [באוזות המפוטמות בהלעטה, שרוב הפוסקים חששו שהן טריפות] אסור לאסור את האוזות המרוטות ויאכלו ענוים וישבעו. [תהלים כב, כז]

אבל בכל אופן חלילה חולין הוא לפקפק, אפילו בכל דהו, על הכשרו של השו"ב[46], שעשה כדין תורה, ונהג היתר בהאוזות המרוטות, שנשאר בהן קצת נוצות, ואפילו אם ירצו להחמיר על להבא, דהיינו כשלא תהי' חשש תקלה של התרבות השימוש בהאוזות הלעוטות מ"מ[47] השו"ב עשה כדין הפשוט וידוע לכל הוגי תורה, ומאן יהיב לן משחיטת שו"ב כזה ואכילנא משופרא דשופרא.

ופשיטא, שאם ע"י סבה הנ"ל או שאר סבה שאינה מספקת ע"פ[48] דין תורה, למשל מה שנתחלפה אצלו אוזא נבילה מתה, ומדי הי'[49] הדבר שלא יצאה תקלה ח"ו[50], כי הוכר הדבר מיד, וניכרים הדברים שהענין בא ע"י שגגה וטרדא, ולא ח"ו מתוך קלות ראש, אם ע"י המאורע הנ"ל העבירוהו מאומנותו, ולקחו שו"ב אחר במקומה אותו השו"ב יחוש לעצמו מאיסור הסגת גבול רעהו, והקהל הנתבעים לד"ת ואינם עונים יחושו גם הם ממכשול הנ"ל, וכל ירא שמים ודאי יפרוש מהשחיטה הנ"ל, שיש בה צעקת השגת גבול. ומתוך שהדברים פשוטים מאד, איני רואה צורך להאריך. ואחתום בברכה ורב שלו', כנה"ר[51] ידי"ע,

**הק' אברהם יצחק הכהן קוק**

נ. ב. אקוה, שהקהל הקדוש הנ"ל ישים אל לבו לגדור את התקלה להבא, ויברר את הענין עם השו"ב הנ"ל בפני ב"ד[52] מרוצה לשני הצדדים, ורק אז יהיו נקיים מדי ומישראל. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרע"ה - השנה תרע"ה (1914/1915)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. בתו"י - בתורה ויראה
5. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכב"ב - וכל בני ביתו
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. שלו' - שלום
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. השי"ת - השם יתברך
12. רפו"ש - רפואה שלמה
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. וע"ד - ועל דבר
15. לד"ר - לדוקטור
16. ולד"ר - ולדוקטור
17. בל"נ - בלי נדר
18. אהי' - אהיה
19. כ"ז - כל זה
20. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
21. לד"ת - לדברי תורה
22. ע"ד - על דבר
23. כ' - כבוד
24. נ"י - נרו יאיר
25. כת"ר - כבוד תורתו
26. והשי"ת - והשם יתברך
27. באה"ק - בארץ הקודש
28. ובכ"ז - ובכל זאת
29. ואה"ר - ואהבה רבה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. שו"ב - שוחט ובודק
33. שהי' - שהיה
34. ג"כ - גם כן
35. הנ"ל - הנזכר לעיל
36. בסי' - בסימן
37. כ"א - כי אם
38. ראי' - ראיה
39. שיהי' - שיהיה
40. די"ל - דיש לומר
41. ועכ"פ - ועל כל פנים
42. ומ"מ - ומכל מקום
43. תהי' - תהיה
44. מה"ת - מן התורה
45. ע"י - על ידי
46. השו"ב - השוחט ובודק
47. מ"מ - מכל מקום

48. ע"פ - על פי
49. הי' - היה
50. ח"ו - חס ושלום
51. כנה"ר - כנפשו הרמה
52. ב"ד - בית דין

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיז

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"א שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

הרב קוק אינו רואה עצה: מכתבים מצד שלישי לא יועילו, אבל אם הגיס יכתוב בעצמו לרבנים, הרב קוק יחזק. מצורפת חוות דעתו על האווזים. הרב קוק טרוד בצער על מכתב המגורשים מירושלים באלכסנדריה, שמתארים מצב נורא.

### עיקרי הדברים

- אין עצה מצד שלישי.
- צער על מגורשי ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], סט-גאללין, כ"א שבט תרע"ה[2]

שלו'[3] רב לכבוד ידי"נ[4] הרב הגדול בתו"י[5] איש חמודות מו"ה[6] משה זאב שליט"א[7]

וכב"ב[8] היקרים שוי"ר[9],

שמחתי במכתבו היקר, שממנו נוכחתי שב"ה[10] הוטב מצב בריאותו, יתן השי"ת[11] וישלח לו רפו"ש[12] לאוי"ט[13], והי'[14] דשן ורענן וינוב בשיבה לאוי"ט. וע"ד[15] גיסו הר"צ[16] [ראו (כרך ב', אגרת תשיג)] נ"י[17] צר לי מאד על העול הגדול שנעשה לו, אבל בעניי איני רואה עצה איך לעזור. והכתיבה למפורסמים לפ"ד[18] לא תועיל במצב זה אם תבא מאיש צדדי, רק אם ירצה גיסו בעצמו לכתב את קובלנא שלו לאיזה רבנים, אבא ג"כ[19] באיזה שורות לחזק ידיו בל"נ[20] כפי הצדק והיושר.

וחות דעתי ע"ד[21] הערעור בענין האוזות רשמתי בזה.

הנני טרוד היום מרוב צער שקבלתי מכתב מהמגורשים מאה"ק[22] מבני ירושלים והם באלכסנדריא [בשנת תרע"ה גירשו השלטונות העות'מאניים אלפי יהודים נתינים זרים מן הארץ, ורבים מהם הגיעו לאלכסנדריה] מציירים את מצב ארה"ק[23] הנורא ד' ירחם, והנני מחפש דרכים אולי ירחם ד' למצא איזה דרך לפעול לעזרתם ע"כ[24] הנני מוכרח לקצר ואומר שלו' רב.

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ה - השנה תרע"ה (1914/1915)
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכב"ב - וכל בני ביתו
9. שוי"ר - שלום וישע רב
10. שב"ה - שברוך השם

11. השי"ת - השם יתברך
12. רפו"ש - רפואה שלמה
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. והי' - והיה
15. וע"ד - ועל דבר
16. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. נ"י - נרו יאיר
18. לפ"ד - לפי דעתי
19. ג"כ - גם כן
20. בל"נ - בלי נדר
21. ע"ד - על דבר
22. מאה"ק - מארץ הקודש
23. ארה"ק - ארץ הקודש
24. ע"כ - על כן

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכא

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ב' ראש חודש אדר תרע"ה **נמען:** הרב משה זאב רם

קשה לייעץ כשהצד השני אינו מציית לדין, ויש סכנה שגם הכסף יאבד. לכן עדיף להתפשר על סכום הגון. הרב קוק מוכן לעמוד לימין העשוק, אבל 'מה כוחי פה בארץ נכריה'.

### עיקרי הדברים

- עדיף פשרה.
- עזרה מוגבלת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ב' דר"ח[2] אדר העת"ר[3]

שלו'[4] וברכה לכ'[5] ידי"נ[6] הרב הגדול בתו"י[7] נחמד ומפואר מוהרמ"ז[8] ראם שליט"א[9] וכב"ב[10] היקרים שליט"א,

אהדשה"ט[11] באה"ר[12],

יקרתו בצירוף המכתב של גיסי הראמ"ר[13] נ"י[14] הגיעני ויישר כחו,

וע"ד[15] עצתי ע"ד[16] גיסו הרצ"ג[17] [הרב צבי גרינשטיין; ראו (כרך ב', אגרת תשיז)] נ"י, מאד קשה להחליט עצה באנשים שאינם מצייתים לבא לד"ת[18] בזמננו ובמקום זה, ומה יהי'[19] אם אחרי כל ההתאמצות מצדנו המה בשלהם יעמדו והסכום שאולי יתנו לו יהי' ג"כ[20] אבוד ח"ו[21]. ע"כ[22] לע"ד[23] יותר טוב להתפשר עמם בסכום הגון, כמובן לא בדבר קטן כרצונם, ודי יעזור לכ' גיסו נ"י ויקוים בו ואי יבקש את נרדף ויזריח עליו את הצלחתו כראוי לו. ואני מצדי הנני בל"נ[24] נכון ככל האפשר לי לעמוד לימין עשוק, אבל מה כחי פה בארץ נכרי', ויהי'[25] ד' עם הטוב וכל תומכי ידו יאושרו ואוהב צדק ומשפט יברכם בכטי"ס[26]. והי'[27] זה שלו' וברכת אה"ר[28], כנה"ר[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] מלונ"ח[32],

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. דר"ח – דראש חודש
3. העת"ר – השנה תרע"ה (1914/1915) – בצירוף אותיות
4. שלו' – שלום
5. לכ' – לכבוד
6. ידי"נ – ידיד נפשי
7. בתו"י – בתורה ויראה
8. מוהרמ"ז – מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ז (למשל: משה + זאב) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכב"ב – וכל בני ביתו
11. אהדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב

12. באה"ר - באהבה רבה
13. הראמ"ר - הרב אברהם מ... ר... - שם אדם
14. נ"י - נרו יאיר
15. וע"ד - ועל דבר
16. ע"ד - על דבר
17. הרצ"ג - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות צ, ג (למשל: צבי + גרשון) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. לד"ת - לדברי תורה
19. יהי' - יהיה
20. ג"כ - גם כן
21. ח"ו - חס ושלום
22. ע"כ - על כן
23. לע"ד - לעניות דעתי
24. בל"נ - בלי נדר
25. ויהי' - ויהיה
26. בכט"ס - בכל טוב סלה
27. והי' - והיה
28. אה"ר - אהבה רבה
29. כנה"ר - כנפשו הרמה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
32. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמה

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ח מרחשוון תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

המכתב לרב הופמן טוב, אבל צריך לקצר ולהביא את העובדות בנימוס. השגגה הייתה ראויה לכל היותר לגערה או לקנס. הרב קוק שונא תארים מופרזים, כמו שכתב רבי עקיבא איגר. הדירה החדשה טובה יותר. הרב קוק אינו רוצה לבקש מתנות. בהערה: אין צורך לשלוח בולים.

### עיקרי הדברים

- ניסוח המכתב לרב הופמן.
- שנאת תארים.
- בלי מתנות.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ח מ"ח[2] עתר"ו[3], ס"ג.

שלו'[4] וברכה לכ'[5] ידי"נ[6] וחביבי הרב הגדול בתו"י[7] נחמד ומפואר מו"ה[8] משה זאב ראם שליט"א[9] וכל משפחתו היקרה, ברכת ד' וכט"ס[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר[12].

אמש הגיעני מכתבו היקר. והנה המכתב להרב הופמן [הרב ד"ר דוד צבי הופמן, ראש בית המדרש לרבנים בברלין] נ"י[13] בכללו הוא טוב, אבל סגנונו צריך תיקון, וביחוד קיצור. לדעתי יתחיל כת"ר[14] לבאר בקצרה שהוא מוצא את עצמו נאלץ לבא לפניו בקובלנא זו, באשר יחשוב שרק דבריו יהיו נשמעים באזני הד"ר[15] ל. מפני שהוא תלמידו, [הרב ד"ר טוביה לוונשטיין, רב קהילת היראים בצירוך; ראו (כרך ב', אגרת תשז)] חוץ מזו שלפי גדולתו בתורה וגדולת שמו ראוי הדבר שאליו יבאו דברי ריבות הנוגעים לענין היהדות של קהלה חשובה בישראל ויספר איך שהוחזק זה כמה שנים בעבודת ההוראה בצירוך, (ולא יזכיר ע"ד[16] הר' קאר"פ[17] מאומה), רק מפני מיעוט ההכנסה הוכרח לעסוק ג"כ[18] בשחיטת עופות, כסגנון מכתבו בקצרה, ומעת אשר בא ד"ר[19] ל. להיות בתור רב לעדת ישורון הי'[20] היחש ביניהם טוב והגון, וכן הי' עם גיסו הרצ"ג[21] [הרב צבי גרינשטיין; ראו (כרך ב', אגרת תשכא)] נ"י, רק בימים האחרונים נשתנה הדבר, וע"י[22] מאורע של שגגה, שנתחלפה אווזא נבילה בשחוטה, ושהשגגה ב"ה[23] לא באה לידי מכשול, כי ד' שמר רגלו מלכד, שלכל היותר הי' ראוי גיסו הר"צ[24] בעד זה רק לגערה, או איזה קנס לא גדול, או קבלת ד"ח[25], העביר עליו את הדרך והעבירו לגמרי, ופסק בזה לחיותי', ולא השגיח על מה דטפלי תלי בי' ולא על כבוד תורתו וחזקת כשרותו המוחזקת מאד. זה הי' העיוות הראשון, ואח"כ[26] הוכבד הדבר ע"י[27] מה שפגע בכת"ר[28] בכבודו ופרנסתו, ותחת שהי'[29] ראוי לאיש כמוהו, שנתן לו ד' כח והשפעה בעדתו, לחזק ידי בני תורה ולאמצם בכבודם ובתיקון פרנסתם, נעשה כצר ומעיק.

וע"כ[30] חושב כת"ר שראוי להרב ד"ר הופמ' נ"י שיבא לד"ר[31] ל. בתוכחת מגולה בדרך כבוד, ויעוררו שראוי לו להשתדל לתקן את השגגות שיצאו מלפניו, ולבאר לו שדוקא על דרך זה ישאר בכבודו ועוד יגדל, ואולי דבריו יעשו פרי ויהפך לבו מאויב לאוהב, ותבא עצת שלו' בין כת"ר ובינו במקום השנאה המתלקחת כעת.

ויזכיר לו שראוי להעיר לד"ר ל. מה שאמרו חז"ל[32] בגיטין ד"ז[33] [גיטין ז] על פסוק וצקלג ומדמנה וסנסנה, [יהושע טו, לא] מי שיש לו צעקת לגימה על חברו ודומם שוכן בסנה עושה לו דין, ואי ליכא דינא בארעא ח"ו[34] הלא יש דין למעלה, וראוי לו לד"ר ל. בעצמו לראות איך לקרב את אשר רחק, ולהשתדל בתיקון מצב הפרנסה והכבוד של בניה של תורה האמונים מנעוריהם על ברכי ת"ח[35], שכ"כ[36] פגע בכבודם ובמעמדם. ולבסוף יזכיר שאנכי הצעיר הנני יודע את תוכן הענין לאמתו, ושבעצתי הוא כותב לו, (רק לא יכתוב עלי תוארים רבים ולא גדולים יותר מהתוארים שכותב עליו. והנני לעורר דרך אגב את כבוד חביבי שי'[37], שתמיד אני שונא את התוארים, והקיצור בהם הוא משובח. הלא ראה כת"ר את דברי הגאון ר"ע אייגר ז"ל[38] בהקדמה לתשובותיו במכתבו לבניו ע"ד סידור התוארים.

וע"ד[39] תואריו של הרב ד"ר הופמן אני חושב שתיאר אותו כראוי, ואין חשש אם יכתוב עליו הרב הגאון הגדול, כי מסתמא הורגל בזה, אבל עלי לא יכתוב רק בקצרה, וגם הוא באמת אדם גדול ועוסק תמיד בשקידה ביחוד במקצועות שלו). וישלח את המכתב אלי, ואמלא את הדברים בעה"י באופן היותר טוב, והסגנון יהי'[40] בנימוס גם כלפי האיש שעליו הקובלנא באה, כי כן ראוי והדברים יותר מתקבלים כשבאים כך בסגנון מתון.

הדירה החדשה שלנו היא ב"ה טובה מן הישנה, בכמה מעלות. יחננו השי"ת[41] ויזכנו לעלות ממנה מהרה אל אה"ק[42] ברוב שלו'.

וע"ד מצבי כבר הודעתי לכת"ר[43] את דעתי, שאיני רוצה חלילה לדרוש מתנות משום אדם, ואקוה בחסדי השי"ת הרועה אותי מעודי ברב רחמיו, כי ישמרני מזה ויזמין לפני כל צרכי באורח כבוד, ואת החובות יזכני לשלם באופן הגון בעזרתו ית'[44]. ואם יוכל כת"ר לעשות איזה דבר בשביל הבקו"ח[45] בעה"ק[46], כמה גדולה היא המצוה. ד"ר אשר נ"י כתב לי שכתב ודבר עם מכיריו, ואקוה שיעשו הדברים פירות. וכן מצד ד"ר כהן נ"י, ג"כ כפי הנראה תהי'[47] תועלת בעזה"י[48]. ואם לא דבר גדול, אבל תשועה קטנה תבא אי"ה[49] ע"י השתדלותנו, וגם היא לגדולה תחשב בעת מצוקה כזאת' ד' ירחם וירומם קרן עמו וארץ חמדתו.

הנני חותם בברכה ועתרת שלו', כנה"ר[50] ונפש ידי"ע[51] דוש"ת[52] מצפה הצלחתו ורוממות קרנו בכבוד,

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

נ.ב. נפלאתי למה שלח כת"ר מרקא, וכי בעינינו יש מקום לקטנות כאלה, ואם הי' מצטרך הדבר להוציא לטובת כת"ר אפילו הוצאה חשובה, היעלה על הדעת, לפי ידידותנו האמתית ב"ה, לחשוב בזה חשבונות, וק"ו[53] לקטני קטנות כאלה. וב"ה[54] הלא יודע כת"ר כי ת"ל[55] אינני דחוק בהוצאה, בחסדי ד', גם לפי המצב הנוכחי, ועוד אקוה שיראנו השי"ת בחסדו וירחיב לנו בעזרתו בקרוב.

## הנ"ל

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מ"ח - מרחשון
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. שלו' - שלום
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. בתו"י - בתורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. נ"י - נרו יאיר
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. הד"ר - הדוקטור
16. ע"ד - על דבר
17. קארי"פ - שם משפחה (קארפ)
18. ג"כ - גם כן
19. ד"ר - דוקטור
20. הי' - היה
21. הרצ"ג - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות צ, ג (למשל: צבי + גרשון) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
22. וע"י - ועל ידי
23. ב"ה - ברוך השם
24. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. ד"ח - דברי חכמים
26. ואח"כ - ואחר כך
27. ע"י - על ידי
28. בכת"ר - בכבוד תורתו
29. שהי' - שהיה
30. וע"כ - ועל כן
31. לד"ר - לדוקטור
32. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
33. ד"ז - דבר זה
34. ח"ו - חס ושלום
35. ת"ח - תלמידי חכמים
36. שכ"כ - שכל כך
37. שי' - שיחיה
38. ז"ל - זכרונו לברכה
39. וע"ד - ועל דבר
40. יהי' - יהיה
41. השי"ת - השם יתברך
42. אה"ק - ארץ הקודש
43. לכת"ר - לכבוד תורתו
44. ית' - יתברך
45. הבקו"ח - הביקור חולים (בית החולים)

46. בעה"ק - בעיר הקודש
47. תהי' - תהיה
48. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
49. אי"ה - אם ירצה השם
50. כנה"ר - כנפשו הרמה
51. ידי"ע - ידידו עוז
52. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
53. וק"ו - וקל וחומר
54. וב"ה - וברוך השם
55. ת"ל - תודה לא-ל

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנד

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ו טבת תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

ברכה לבנו אברהם יצחק על הסמכתו לרופא. מכתב הרב הופמן לא נגע בעיקר: הרב רם הוחזק בשחיטה גם אחרי בוא ד"ר לבנשטיין, ואין להשוות למנהג קהילות אשכנז. על לונדון: הרב קוק מברר שאין מחלוקת. נשלחו כאלף וחמש מאות פרנק, ועוד מבזל ופרנקפורט, לבית החולים בירושלים.

### עיקרי הדברים

- ברכה לבן הרופא.
- חזקת השוחט.
- בירור בלונדון.
- כסף לבית החולים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ו טבת עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה באה"ר[4] לכבוד ידידי וחביבי הרב הגדול בתורה ויראת ד' אוצרו, אהוב ונחמד, מוהר"ר[5] משה זאב ראם [ראו (כרך ב', אגרת תשח)] שליט"א[6] ומשפחתו היקרה וכא"ל[7] לטובה ולברכה. יקרת כת"ר[8] הגיעתני. והנה אנכי הוא הנדרש לבקש את סליחתו של כבוד חביבי, על אשר אחרתי מהגיש את ברכתי מז"ט[9] להכתרת בנו ידידי היקר והנחמד מר אברהם יצחק שי'[10] בתור דוקטור מדציני. יתן השי"ת[11] להצלחה ולברכה ויהי'[12] חלקו בין גדולי עם ד' הצדיקים שהיו דגולים בחכמת הרפואה, ואשר בא מפורש בדחז"ל[13] והפוסקים שמם הטוב ופעולתם לטובה ולתפארת בישראל ובאדם. והנני נותן בזה לכבוד אהובי ולמשפחתו ולמעלת הבן היקר הד"ר[14] הנכבד שי' את ברכתי ברכת מז"ט ממעמקי לבבי, ויקבלו נא ברצון את ברכת אוהבם הנאמן, אשר אחרתי עד כה מפני טרדות שונות בקודש ובחול.

וע"ד[15] מכתבו של הרה"ג[16] ר"ד ד"ר[17] הופמן [הרב ד"ר דוד צבי הופמן; ראו (כרך ג', אגרת תשמה)] שי', לא נגע ביסוד הענין, שהוא מה שכת"ר[18] הוחזק מאז בעבודותיו, וגם מעת אשר בא הד"ר ל, למחנם, וידע שהנמשכים אחריו משתמשים בשחיטת כת"ר, ולא עלה על לבו כלל להנדז בזה, א"כ[19] הוחזק בדבר, ובאיזה כח וזכות יש לו לשנות את החזקה, ומה זה דמיון מקהילות האורתודוכסיות באשכנז ששם נוהגים כך מעולם. אבל אם יחזיקו איש אחד בהימנותא מאיזה טעם שהוא, וק"ו[20] מצד יתרון ערכו בתורה וביראה כנ"ד אצל כת"ר, היעלה חלילה על לבם להוריד בקודש ולהעליב צורבא דרבנן, אפי'[21] ברמיזה בעלמא. ולדעתי ראוי שכת"ר יוסיף את דבר החזקה בפרטיות, והעלבון שיש מהשנוי ממה שהי'[22] נהוג עד כה, במכתב לד"ר[23] הא"מ[24] הנ"ל[25], למען באר לו את החילוק בין מה שנהוג בקהילות האשכנזיות ובין הנוגע לעובדא שבצ'.

ע"ד[26] לונדון, [הזמנת הרב קוק לכהן כרב קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, שאליה עבר בשבט תרע"ו] נתעכבו קצת הדברים מפני איזה חקירות ודרישות שעשיתי לדעת בפרטיות ע"ד מצב השלו'[27] שם, ובקשתי מהם ענינים מבררים

בזה, כדי לסור מכל חשש של שמץ מחלוקת וערעורים, שאפשר לחול בעניני רבנות ובמקום שהעדות מרובות ביחוד, ורבנים רבים חונים איש על דגלו בכרך גדול זה. וכפי הנראה בעה"י שאין שום חשש בעה"י, ועוד אקוה שיתברר לי ביותר בירור ע"י[28] מכתב אחד, שהבטיח לי הפרנס משם להמציא לידי בקרוב בכל הפרטים אשר דרשתי מהם, וכפי הנראה קשורים הם ב"ה[29] בידידות וכבוד הראוי. יחננו השי"ת ומהרה יפתחו שערי ישועה ונוכל לשוב בחסדי השי"ת המרובים לאה"ק[30] מחמד לבבנו, אשר עינינו ולבנו שם כה"י[31], קרוב הדבר שתהי'[32] נסיעתנו בע"ה[33] דרך צוריך. יזכנו השי"ת להתראות בשמחה ואהבת תורה ויראת שמים.

ע"ד עניני צדקת אה"ק[34], הנה מסרנו כבר לשלח ערך קרוב לחמש עשרה מאות פרנקין אשר נתקבץ ע"י השתדלותנו, ועוד חמש מאות פרנק נשלחו למטרה זו מבזל ג"כ[35] לטובת הבקו"ח[36], ומוסדות א"י[37], ותהי'[38] הצלה פורתא. ונודע לי שגם מפפד"מ[39] [פרנקפורט דמיין] שלחו שלשת אלפים פרנק להם, ויוכלו בזה בעה"י להמשיך פתיחת הבית עד שיבא העזר מהמקורים היותר נאמנים של הארצות הגדולות, שכעת העיקרית שבהן היא אמריקה.

יודיעני נא כת"ר משלומו הטוב וממצב בריאותו ביחוד, ואל ישים אל לבו לכל עניני הסכסוך שלו, כי השי"ת לא יעזבהו וירומם בכבוד קרנו בעה"י, וגם אויביו ישלים אתו ברב חסדו וטובו אי"ה[40]. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר,

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. באה"ר - באהבה רבה
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. מז"ט - מזל טוב
10. שי' - שיחיה
11. השי"ת - השם יתברך
12. ויהי' - ויהיה
13. בדחז"ל - בדברי חכמינו זכרונם לברכה
14. הד"ר - הדוקטור
15. וע"ד - ועל דבר
16. הרה"ג - הרב הגאון
17. ד"ר - דוקטור
18. שכת"ר - שכבוד תורתו
19. א"כ - אם כן
20. וק"ו - וקל וחומר
21. אפי' - אפילו
22. שהי' - שהיה

23. לד"ר - לדוקטור
24. הא"מ - ראשי תיבות של שם
25. הנ"ל - הנזכר לעיל
26. ע"ד - על דבר
27. השלו' - השלום
28. ע"י - על ידי
29. ב"ה - ברוך השם
30. לאה"ק - לארץ הקודש
31. כה"י - כנפשו היפה
32. שתהי' - שתהיה
33. בע"ה - בעזרת השם
34. אה"ק - ארץ הקודש
35. ג"כ - גם כן
36. הבקו"ח - הביקור חולים (בית החולים)
37. א"י - ארץ ישראל
38. ותהי' - ותהיה
39. מפפד"מ - מפרנקפורט דמיין
40. אי"ה - אם ירצה השם

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנז

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** י' שבט תרע"ו **נמען:** הרב משה זאב רם

שאלות שחיטה: שוחט נאמן לומר שבדק בתקיפת אגודל שלא הייתה שמוטה (יורה דעה כד). הרב קוק מייעץ לו לקבל את הצעת השלום של קהילת ציריך - 'היום תהיה עבד לעם הזה' - והכבוד יבוא. יש לחזק כל מי שקורא בשם ה' במדינות אלה. הם ייסעו ללונדון בקרוב.

### עיקרי הדברים

- נאמנות השוחט.
- עצה לקבל שלום.
- 'היום תהיה עבד'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י' שבט, עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה לכי'[4] ידי"נ[5] הרב הגדול בתו"י[6] מוהר"מ[7] זאב שליט"א[8] ראם וכל משפחתו היקרה ברכת ד' וכט"ס[9].

אחדשה"ט[10] באה"ר[11], היום הגיעני מכתבו. אמנם מחסרון המשך ע"ד[12] ענין השומן איני יודע כ"כ[13] ברור הדבר, ואולי הי'[14] להשומר טביעת עין בהשומן הכשר. וכן ע"ד התרנגולות אולי בדק בתקיפת אגודל וראה שלא הי' שמוטה בשעת שחיטה, והרי קיי"ל[15] השוחט נאמן ע"ז[16], בסי'[17] כ"ד סי"ג[18] בהגה, [שולחן ערוך יורה דעה כד, יג, בהגהת הרמ"א] ואפי'[19] לפ"מ[20] דמי מדי הט"ז דא"א[21] לדעת, היינו בלא בדיקה ברורה של תקיפת אגודל, אבל בבדיקה ברורה נאמן לכו"ע[22], וכמש"כ[23] ג"כ[24] התבו"ש[25], והובא בפמ"ג[26] בשפתי דעת שם. ומסתמא הי' לכל הפחות הקנה שחוט, כי אם לא הי' גם הקנה שחוט, והושט לא הי' שחוט כ"א[27] מיעוט, אין צורך לפסול שמוטה. ובנדון כזה הכל תלוי לפי מהותו של השו"ב[28] לפי מה שהוא אדם איך לדון את כשרותו ואת כשרות העוף שנתגלתה במצב תמוה כ"כ.

מאד שמחתי ממה שהציעו מהרעליגיאנסגעזעלשאפט [הקהילה הדתית בציריך] הצעת שלו' לכת"ר[29], ועצתי עצת אוהב נאמן נאמנה היא לכת"ר ליתן גם מצדו יד לשלו'[30]. ואין ספק אצלי שתתקיים במעלתו עצת הזקנים לרחבעם היום תהי'[31] עבד לעם הזה, [מלכים א יב, ז] וסוף הכבוד לבא, וגם הד"ר[32] לי יכבדהו כערכו הנעלה, ויהי'[33] לו ממנו דרך ארץ כפי מה שהי'[34] בימים מקדם לפני המחלוקת, ומכבודו של כת"ר[35] לא יחסר ח"ו[36] מאומה, בעיני כל, לא בעיני בעלי תורה ויראי ד' בדעת ואמת, שהם מכירים את האמת ויודעים לכבדו, וגם בעיני ההמון הפשוט ג"כ לא יפול דבר מערכו היקר, והם קרואים לתומם. ומה נעשה ועלינו סוף-סוף לחזק במדינות הללו את כל מי שקורא בשם ד' לאמונה ולקיום התורה והמצוה, ודלוגו עלי אהבה. ואקוה שע"י[37] השכנת השלו'[38] והאהבה והשלו, בינו ובין עדת ישורון שבעדתו יתרומם כבודו ויוטב ג"כ מצב פרנסתו בעה"י[39], וגם ענין הבית יוגמר באופן משובח בעה"י. הננו מקוים בעזה"י[40] לעשות דרכנו ללונדון [ראו (כרך ג', אגרת תשנד)] בעוד איזה משך זמן לא כביר.

משם היו לי מכתבים וידיעות נכונות ב"ה, והם מחכים באהבה לבואנו בעהשי"ת[41]. וכשיוסכם אצלנו היום הקבוע נודיע אי"ה[42] למעכ"ת[43]. יזכנו השי"ת[44] לחדות פנים בשמחה, ויחננו לעלות בקרוב אל הקודש בטוב לבב בחסדו הגדול.

קבלתי מכתב מבנו הד"ר היקר מר אברהם יצחק נ"י[45] מבזל, דברי תודה וברכה על ברכתי אליו להכתרו בכתר ד"ר[46] מדיציני, ונהניתי מדבריו האמורים ברוח אמונים ביראת שמים וביושר לבב. יצליחהו השי"ת ויראה כת"ר ממנו ומכל צאצאיו היקרים זרע ברך ד' רב נחת וכט"ס לאי"ט[47]. ומה כותב בנו הבכור שי'[48] ממינכען, יגונן ד' עליו בחסדי. ישלח ד' רפו"ש[49] בתוך שח"י[50] לנ"ב היקרה שתחי'[51] לאוי"ט[52]. ויחזק ויאמץ חילו לתורה ולתעודה ולכל חפץ ידו. כנפשו היקרה ונפש ידידוש"ת[53] באה"ר,

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכט"ס - וכל טוב סלה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. ע"ד - על דבר
13. כ"כ - כל כך
14. הי' - היה
15. קיי"ל - קיימא לן
16. ע"ז - על זה
17. בסי' - בסימן
18. סי"ג - סעיף י"ג
19. ואפי' - ואפילו
20. לפ"מ - לפי מה
21. דא"א - דאי אפשר
22. לכו"ע - לכולי עלמא
23. וכמש"כ - וכמו שכתב
24. ג"כ - גם כן
25. התבו"ש - התבואות שור (ספר)
26. בפמ"ג - בפרי מגדים (שם ספר)
27. כ"א - כי אם
28. השו"ב - השוחט ובודק
29. לכת"ר - לכבוד תורתו
30. לשלו' - לשלום

31. תהי' – תהיה
32. הד"ר – הדוקטור
33. ויהי' – ויהיה
34. שהי' – שהיה
35. כת"ר – כבוד תורתו
36. ח"ו – חס ושלום
37. שע"י – שעל ידי
38. השלו' – השלום
39. בעה"י – בעזרת השם יתברך
40. בעזה"י – בעזרת השם יתברך
41. בעהשי"ת – בעזרת השם יתברך
42. אי"ה – אם ירצה השם
43. למעכ"ת – למעלת כבוד תורתו
44. השי"ת – השם יתברך
45. נ"י – נרו יאיר
46. ד"ר – דוקטור
47. לאי"ט – לאורך ימים טובים
48. שי' – שיחיה
49. רפו"ש – רפואה שלמה
50. שח"י – שאר חולי ישראל
51. שתחי' – שתחיה
52. לאוי"ט – לאורך ימים טובים
53. ידידוש"ת – ידידו דורש שלומו ותורתו